Sami de Pite

El **sami de Pite**, també conegut com a Sami d'Arjeplog, és una llengua sami parlada tradicionalment a Suècia i Noruega. És un idioma en perill crític d'extinció[1] en que només queden uns 25–50[2] parlants nadius i que ara només es parla al costat suec de la frontera al llarg del riu Pite al nord d'Arjeplog i Arvidsjaur i en les àrees muntanyoses del municipi d'Arjeplog.

Contingut

Classificació

El sami de Pite forma part del grup del sami occidental, juntament amb el sami meridional i el sami d'Ume al sud, el sami de Lule i el sami septentrional al nord. D'aquests, el sami de Pite mostra l'afinitat més propera al sami de Lule, però algunes característiques també mostren similitud amb el sami d'Ume i el sami septentrional.

Sami de Pite

bidumsámegiella	
Tipus	llengua, llengua viva, llengua no-escrita i llengua críticament amenaçada
Parlants	
Parlants nadius	25
Parlat a	Suècia i Noruega

El sami de Pite és el **3** en aquest mapa.

Autòcton de	Comtat de Norrbotten
Classificació lingüística	llengua humana llengües uralianes llengües fino-pèrmiques llengües fino-volgaiques llengües fino-sami llengües sami llengües sami occidentals
Característiques	
Sistema d'escriptura	cap valor i alfabet llatí
Nivell de vulnerabilitat	5 en perill crític
Codis	
ISO 639-3	sje (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=sje)
Glottolog	pite1240 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/pite1240)
Linguasphere	41-AAB-ac (http://www.hortensj-garden.org/ind

	ex.php?tnc=1&tr=lsr&nid=41-AAB-ac)
Ethnologue.com	sje (http://www.ethnologue.com/language/sje)
UNESCO	400 (http://www.unesco.org/languages-atlas/en/atlasmap/language-id-400.html)
IETF	sje
Endangeredlanguages.com	2060 (http://www.endangeredlanguages.com/lang/2060)

Fonologia

Consonants

L'inventari de consonants del sami de Pite és molt semblant al que es troba en el veí sami de Lule, però manca d'una veu contrastant de parades i africatives completament.

L'àrea aproximada en què es parlava tradicionalment el Sami de Pite

		Labial	Dental	Alveolar	Postalveolar	Palatal	Velar
Nasal		m	n			ɲ	ŋ
Oclusiva / Africada		p	t	t͡s	t͡ʃ		k
Fricativa	**sorda**	f		s	ʃ		h
	sonoritat	v	(ð)				
Semivocal						j	
Lateral				l			
Vibrant				r			

- Les parades abans d'una nasal homorgànica (nasals preestablertes) es realitzen com a desoclusió inaudible.
- /v/ es realitza com una fricativa labiodental [v] en l'inici de la síl·laba (abans d'una vocal), i com bilabial [w] a la coda de la síl·laba (en un grup de consonants).
- /ð/ està present només en l'idioma d'alguns parlants d'edat avançada. Es reemplaça per /r/ o /t/, depenent del dialecte.

Vocals

L'inventari de vocals del sami de Pite té una relativa manca de diftongs fonèmics, en comparació amb altres llengües sami i particularment el veí sami de Lule. Al contrari, hi ha més distincions vocàlica d'alçada.

Vocals del sami de Pite[3]

	Monotogs		Diftongs	
	Part anterior	Part posterior	Part anterior	Part posterior
Tancament	i	u	(ie̯)	(uo̯)
Mig tancament	e	o	uæ̯	uɑ̯
Mitja obertura	ɛ	ɔ ɔː		
Oberta	a aː			

- Les vocals properes /i/ i /u/ es realitzen tan laxes com [ɪ] i [ʊ] respectivament, en posicions no accentuades.
- Mitjanes /e/ i /o/ es diftonguen a [ie̯] i [uo̯], respectivament, quan accentuen.
- /ɔ/ contrasta amb /ɔː/ en parells gairebé mínims com *båhtet* /ˈpɔːhtet/ "to come" vs *båhtjet* /ˈpɔhtet/ "to milk".
- /ɛ/ no es produeix en síl·labes no accentuades.
- /ɔ/ pot aparèixer en síl·labes no accentuades, però només quan una síl·laba accentuada anterior conté /ɔ/.

Prosòdia

Dialectes

Sammallahti[4] divideix els dialectes del sami de Lule de la següent manera:

- Dialectes del nord: Luokta-Mávas a Suècia
- Dialectes centrals: Semisjaur-Njarg a Suècia
- Dialectes del sud: Svaipa a Suècia

Les característiques dels dialectes del nord són:

- Falta de /aː/ → /eː/ umlaut.
- Veu en la quantitat 3 de parades simples (així per tant fort /bː.b/ ~ dèbils /p.p/ etc.), com el sami de Lule.
- /t/ com el resultat del protosàmic **đ*.

Les característiques dels dialectes del sud són:

- /r/ com el resultat del protosamic * *đ*.

Ortografia

El sami de Pite és una de les quatre llengües sami que no té un idioma escrit oficial. L'Associació Sami d'Arjeplog ha desenvolupat una ortografia de treball el 2008-2011. S'assembla molt a l'ortografia del veí sami de Lule.

Lletra	Fonemes	Notes
A a	/a/	
Á á	/aː/	
B b	/p/	
D d	/t/	
Đ đ	/ð/	
E e	/eː/	Només àtona.
F f	/f/	
G g	/k/	
H h	/h/	
I i	/i/	
J j	/j/	
K k	/k/, /kʰ/	Postaspirada al principi d'una síl·laba accentuada.
L l	/l/	
M m	/m/	
N n	/n/	
Ŋ ŋ	/ŋ/	
O o	/oː/	Només àtona.
P p	/p/, /pʰ/	Postaspirada al principi d'una síl·laba accentuada.
R r	/r/	
S s	/s/	
T t	/t/, /tʰ/	Postaspirada al principi d'una síl·laba accentuada.
U u	/u/	
V v	/v/	
Å å	/ɔ/, /ɔː/	
Ä ä	/ɛː/	

Gramàtica

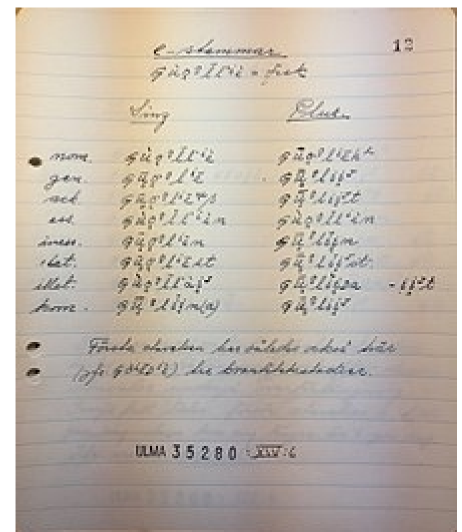
Casos

El sami de Pite té 9 casos:

- Nominatiu
- Genitiu
- Acusatiu
- Inessiu
- Il·latiu
- Elatiu

- Comitatiu
- Essiu
- Abessiu

Verbs

El paradigma inflexional del nom *guolle* 'peix' d'Israel Ruong, arxivat a l'Institut Suec per a la Llengua i el Folklore a Uppsala.

Persona

Els verbs del sami de Pite es conjuguen per a tres persones gramaticals:

- primera persona
- segona persona
- tercera persona

Mode

El sami de Pite té cinc modes gramaticals:

- indicatiu
- imperatiu
- condicional
- potential
- optatiu

Nombre gramatical

Els verbs del sami de Pite es conjuguen per a tres nombres gramaticals:

- singular
- dual
- plural

Temps

Els verbs del sami de Pite es conjuguen per dos temps simples:

- passat
- no-passat

i dos temps compostos:

- Present perfecte
- Plusquamperfet

Verb negatiu

El sami de Pite , com el finès, les altres llengües sami i l'estonià, té un verb negatiu. Al sami de Pite, el verb negatiu es conjuga segons el mode (indicatiu, imperatiu i optatiu), (1a, 2a i 3a) persona i nombre (singular, dual i plural). Això difereix d'unes altres de les altres llengües sami, per exemple el sami septentrional, que no es conjuguen segons el temps i altres llengües sami, que no fan servir l'optativa.

```
   Indicatiu no passat       Passat indicatiu
   sing.  dual   pl.           sing.   dual      pl.
1  iv     ien    iehp        1 ittjiv  iejmen    iejmeh
                 iep                   ittjijmen ittjijmeh
2  ih     iehpen iehpit      2 ittjih  iejten    iejteh
          ähpen  ihpit                 ittjijten ittjijteh
          ihpen
3  ij     iepá   ieh         3 ittjij  iejkán    ittjin
          iepán                        ittjijka
```

Per a les versions indicatives no passades que tenen més d'una forma, la segona és del dialecte que es parla al voltant de Björkfjället i la tercera és del dialecte d'Svaipa. La pluralitat en les altres formes es deu a formes paral·leles que no estan lligades al dialecte.

```
    Imperatiu                Optatiu
    sing.  dual    pl.       sing.   dual      pl.
1   -      -       -      1  alluv   iellun    iellup
                                     allun     allup
2   ieleh  iellen iellit   2  alluh  ielluten ielluteh
                                     alluten  alluteh
3   -      -       -      3  allus   ielluska ielluseh
                                     alluska  alluseh
```

Notes

1. UNESCO Interactive Atlas of the World's Languages in Danger (http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00206)
2. *At least 25 speakers in 2010* according to researcher Joshua Wilbur. At least 30 active, native speakers in 2010; at least an additional 20 native speakers who do not use the language actively according to the Pite Sámi dictionary project leader Nils Henrik Bengtsson.
3. (Wilbur 2014: 63–70)
4. Sammallahti, Pekka. *The Saami Languages: An Introduction*. Kárášjohka: Davvi Girji, 1998.

Referències

- Lagercrantz, Eliel. *Sprachlehre des Westlappischen nach der Mundart von Arjeplog*. 25. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura, 1926.
- Lehtiranta, Juhani. *Arjeploginsaamen äänne- ja taivutusopin pääpiirteet*. 212. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura, 1992. ISBN 951-9403-55-8.
- Pite Saami Documentation Project. www2.hu-berlin.de/psdp. 2009.05.03.
- Wilbur, Joshua. *A Grammar of Pite Sami* (http://langsci-press.org/catalog/book/17). 5. Berlín: Language Science Press, 2014. ISBN 978-3-944675-47-3 [Consulta: 10 octubre 2014].

Enllaços externs

- Pite Saami Documentation Project (http://www2.hu-berlin.de/psdp/index.html)

Prova **Wikipedia en sami de pite** a Wikimedia Incubator.